
УДК 78.2і;78.70

Сун Яньїн (Львів)

МУЗИЧНА ОСВІТА В КИТАЙСЬКІЙ НАРОДНІЙ РЕСПУБЛІЦІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.

У статті розглядаються проблеми утворення системи музичної освіти в Китаї у другій половині ХХ ст. Доводиться її спадкоємність з принципами системи музичної освіти Радянського Союзу. Систематизовано основні принципи системного отримання вищої професійної музичної освіти для вокалістів, діяльність провідних педагогів.

Ключові слова: музична освіта, система, консерваторія, оперний театр, вокалісти, педагоги.

Багатолітня революційна боротьба китайського народу проти іноземних і китайських поневолювачів і затяжна, з невеликими перервами, Громадянська війна у Китаї після двадцятидвохрічного протистояння (1927–1949) завершилася перемогою. 1 жовтня 1949 року була проголошена Китайська Народна Республіка.

Період нової історії Китаю пов'язується, зокрема, з початком втілення найважливіших реформ у питаннях освіти країни.

Метою даної статті є висвітлити утворення системи музичної освіти в Китаї і показати її спадкоємність з принципами системи музичної освіти Радянського Союзу.

В музичному світі Китаю найважливішою подією стало заснування в 1949 році консерваторії у місті Тяньцзинь. Її відкриття розпочало період системного отримання вищої професійної музичної

освіти в країні. Невдовзі, після відкриття цієї консерваторії, в державі утворилася могутня мережа вищих освітніх музичних закладів.

До відкриття Тяньцзиньської консерваторії у Китаї вже існувала і продуктивно функціонувала перша консерваторія, відкриття якої відбулося в Шанхаї ще в 1927 р. Її поява була підготовленою заснуванням у 1924 р. Вищої музичної школи імені О. Глазунова в місті Харбін, відкриття якої ініціював, а пізніше і очолював видатний музичний діяч і скрипаль з України Володимир Трахтенберг [ЖЛ № 1, 50]. З іменем цього талановитого скрипаля пов'язують початок становлення професійної музичної освіти на півночі Китаю [2, 28]. Хоча Вища музична школа була створена за зразками аналогічних навчальних закладів Росії і призначалася для навчання в ній лише молоді з Радянського Союзу, відомо, що у кінці 1940-х років в ній отримали освіту багато китайських студентів. В майбутньому окремі з них стали всесвітньовідомими музикантами: Лю Тіанхуа, Лю Хуей, Сіань Сінхай, Туо Нуо Фу та інші [5].

Перша китайська консерваторія у Шанхаї більше п'яти разів змінювала свою назву і лише в 1956 році затвердилася як “Шанхайська консерваторія музики”. Ця назва збереглася до наших днів.

Дещо пізніше Тяньцзинська консерваторія була перейменованою в “Китайську Центральну консерваторію”, а в 1958 році переїхала до столиці Китайської Народної Республіки в Пекін і стала називатися Пекінською Центральною консерваторією. Склад її педагогів включав в себе виключно китайських музикантів.

Невдовзі у різних провінціях Китаю почали відкриватися спеціалізовані вищі навчальні заклади: у 1958 році були засновані Тяньцзинська консерваторія музики, Шеньянська консерваторія (у місті Ляонін), Уханьська консерваторія (в м. Хубей) і Гуанчжоуська консерваторія імені Сі Сінхая (в м. Гуаньчжоу). Слідом за ними у 1959 році були відкриті Сичуаньська музична консерваторія в м. Ченду, в 1960 році – Сіаньська музична консерваторія в м. Шеньсі. Всі перелічені консерваторії були створені, орієнтуючись на європейські, переважно радянські форми отримання вищої музичної освіти.

Знаменним для музичної освіти Китаю став 1964 рік, коли в Пекіні відкрилася перша “Китайська консерваторія”. Її виключним напрямом стало вивчення китайської народної музики і національної класичної музики. Китайська консерваторія в м. Пекіні була орієнтованою на отримання національної вищої музичної освіти усіма бажаними.

Система музичної освіти в Китаї відповідала системі в Радянському Союзі. Це стало логічною закономірністю, оскільки до 1949 р. основна допомога в питаннях розвитку освіти КНР надходила з СРСР. Тривалі міцні економічні, політичні і культурні взаємини встановилися між країнами від початку ХХ ст. до кінця 1940-х років.

Сприятливий розвиток радянсько-китайських відносин був зумовлений рядом факторів. Найдавнішим з них було об'єднання СРСР і Китаю у боротьбі проти спільного ворога – Японії, котра постійно претендувала на маньчжурські землі і вихід до Тихого океану.

Другим важливим фактором впливу Радянського Союзу на освітні процеси в країні стала тривала присутність СРСР на півночі Китаю, пов'язана з будівництвом Східної Китайської залізниці і посліду-ючим тривалим періодом її володіння СРСР. Третій фактор – зміцнення в новоутвореній Китайській Народній республіці ідеологій комуністичної партії.

В розвитку вищої музичної освіти в КНР допомога Радянського Союзу торкалася, передовсім, втілення в Китаї освітніх програм. Зокрема, була запозиченою модель триступеневої музичної освіти: музична школа, музичне училище, консерваторія. Доступність музичної освіти досягалася розгалуженістю цієї мережі у різних провінціях Піднебесної.

Викладачами в консерваторіях стали відомі китайські виконавці, які вдосконалювали свою майстерність у вищих навчальних закладах Радянського Союзу та ряді європейських країн і вже мали великий досвід концертних виступів на світових сценах.

В процесі оновлення системи вокальної освіти в Китайській Народній Республіці викладання класичного вокалу відбувалося, враховуючи радянський, європейський і китайський досвід підготовки співаків.

В результаті у студентів формувалися необхідні співацькі навички у вигляді синтезу декількох компонентів: вокального, яке передбачало вивчення правильного дихання, звукоутворення, звуковедення; образно-художнього – зв'язок співу з природою, ментальними естетичними уявами; і національного – пов'язаного з національною експресією і розвитком традицій співу про життєві цінності китайського народу [11, 55].

На шляху інтеграції європейської музики в Китайську Народну Республіку перед китайськими музичними діячами постало складне завдання – визначити курс становлення і оновлення національного

музичного мистецтва, багатого власними традиціями і власними специфічними особливостями. Слід зауважити, що світова оперна культура дуже повільно адаптувалася у Піднебесній. Перший оперний театр з'явився в Пекіні лише у 1952 році і називався “Китайський експериментальний театр опери та балету”. Всі постановки у ньому були національними і виконувалися китайською мовою.

В цьому контексті слід також згадати про раніше існуючий досвід створення на території Китаю першого оперного театру за російським зразком. У 1927 р. в рамках китайсько-радянської дружби радянським урядом були відряджені до Китаю на тривале перебування кращі радянські музиканти, серед яких – диригент Арій Пазовський і ліричний оперний тенор Сергій Лемешев. У тісному творчому тандемі вони створили на півночі Китаю перший оперний театр, який отримав назву “Російська опера”. В театрі за три роки утворився великий високопрофесійний колектив, який здійснив декілька десятків прем'єр. “Будь-який столичний театр міг позаздрити репертуару харбінської опери” [4, 78]. Два роки титанічної праці Пазовського в Харбіні привели до прищеплення в місті кращих європейських традицій, накопичення великого репертуару і, в результаті – започаткування на півночі Китаю потужного розвитку оперно-театрального мистецтва. За два роки Пазовський здійснив біля тридцяти оперних постановок композиторів П. Чайковського, О. Бородіна, Дж. Верді, Дж. Пуччіні та ін., найгучнішою серед яких стала опера Ж. Бізе “Кармен”. Сергій Лемешев виконав в них ряд провідний партій, зокрема партії царя Берендея (“Снігуронька” М. Римського-Корсакова), співака Свенгалі (“Трильбі” О. Юрасовського), Індійського гостя (“Садко” М. Римського-Корсакова), Ленського (“Євгеній Онегін” П. Чайковського [9].

У 1936 р. в ряді китайських міст (Харбін, Пекін, Шанхай) відбулися концертні виступи ще одного великого російського оперного співака, знаменитого баса Федора Шаляпіна. Крім іншого, Шаляпін виконав російські пісні “Вдоль по Питерской”, “Дубинушка”, “Ей, ухнем”, романси “Мельник” О. Даргомижського, “Блоха” М. Мусоргського, “Пісня варяжського гостя” з опери “Садко” М. Римського-Корсакова. Газета “Гун-бао” писала: “Шаляпін – це таке велетенське полотно, рами для якого не існує” [1, 7–8]. Концерти Федора Шаляпіна увійшли в історію міста як одна з найзначніших і найславетніших музичних подій.

Діяльність найславетніших майстрів російського оперного мистецтва у Китаї мала дуже сильний резонанс в період становлення

китайського класичного вокального мистецтва. Знайомство китайських слухачів з творчістю кращих радянських оперних музикантів стало чи не вирішальним у вирішенні майбутніх проблем створення національного оперного театру.

Незважаючи на перший досвід створення в Китаї оперного театру за російськими зразками, європейський оперний спів приживався у країні дуже повільно.

Одна з причин неприйняття європейської опери містилася в зовсім іншій, відмінній від китайської, інтонаційній мелодичній природі. Через чотири роки у 1956 році відбувся розділ китайського оперного театру. Утворилося дві окремі структури – Китайський театр опери та балету, який продовжував національний розвиток оперного мистецтва і Китайський центральний театр опери та балету, основним репертуаром якого стала європейська, а у більшій мірі навіть російська і радянська опера. З європейськими оперними творами китайські глядачі довгий час могли знайомитися лише у постановках гастролюючих оперних театрів, які в основному приїздили з СРСР. Ці постановки викликали надзвичайну цікавість і бажання слухати нове оперне мистецтво [7, 317].

Становлення китайського оперного театру має складну історію, у якій часи нечуваного піднесення і розвитку чергувалися з періодами глибокого занепаду. Так, наприклад, в часи “Культурної революції” (1966–1976) у Китаї було заборонено виконувати китайську народну музику, а також твори зарубіжних і китайських композиторів, створених до 1966 року. Вся музика, що була створеною в цей період, була покликаною слугувати тлом політичних лозунгів китайського керівництва. Багато музичних навчальних закладів зачинялися, а музичні колективи – професійні і самодіяльні – були розформовані. Педагоги залишилися без роботи і дуже бідували. Більшість з них були скерованими на “на трудове перевиховання” на заводи, фабрики, будівництва і в колгоспи. Відомий російський китаєзнавець, доктор історичних наук Інституту Далекого Сходу РАН, В. Усов вказує, що за офіційними китайськими даними число постраждалих в ході “Культурної революції” склало близько 100 мільйонів осіб [8, 167].

В період від 1966 до 1968 року у всіх навчальних закладах Китайської Народної Республіки були повністю припинені заняття. Після цього навчання у вищих навчальних закладах було скорочено до двох – трьох років, а самі заняття проводилися за спрощеною програмою, у якій половина навчального часу відводилася на працю.

Для вступу у вищі навчальні заклади був обов'язковим стаж практичної роботи на виробництві не менше трьох років, роботи в колгоспі або служба в армії.

На початку 1970-х років у Китаї існувало всього три консерваторії: в Пекіні, Шанхаї і Тяньцзині. Інші консерваторії – в Ухані (Хубей), Шеньяні (Ляонін), Сіані (Шеньсі) та Ченду (Сичуань) були перейменованими у музичні інститути. В часи культурної революції консерваторії і музичні інститути не були зачиненими, але відомості про систематичне проведення занять і про випускників цих музичних закладів відсутні.

За весь період культурної революції було дозволено лише п'ять театральних постановок, так званих “зразкових китайських драм” традиційного мистецтва “Цзинцзюй: “Шацзябан”, “Червоний ліhtar”, “Взяття гори Вейхушань”, “Морський порт”, “Напад на полк білого тигра”.

Серед усіх інших китайських опер була заборонена навіть найпопулярніша і найулюбленіша серед слухачів опера “Сива дівчина”, яка була створена у 1945 році на основі лібрето Хе Цзинчжи і Діна Ні авторським колективом композиторів Академії імені Лу Сіня: Ма Ке, Чжан Лу, Цюй Вей, Хуань Чжи, Сян Оу, Чень Цзи, Лю Цзи та Лю Чі. Незважаючи на заборони її постановок у Китаї, ця опера, що стала першою національною оперою країни, в СРСР була удостоєна Сталінської премії (1951) [11, 69–70].

При створенні опери колектив композиторів, призначаючи її для найширшої публіки, знайшов найдоступніші засоби музичної виразності, використовуючи китайські народні мелодії, але зберігаючи при цьому форму побудови опери за європейськими зразками.

Під час перших постановок опери виникло багато проблем, пов'язаних з європейською технікою співу, оскільки в часи створення опери репертуар китайських співаків складався виключно з народних пісень або творів, написаних у національному стилі. Співаками Академії імені Лу Сіня було випрацьовано особливий, притаманний виключно китайським співакам, оперно-пісенний стиль, який поєднував народний спів, техніку співаків Пекінської опери та елементи європейської вокальної школи. Опера стала особливим продуктом складної епохи, що заклав фундамент сучасного китайського виконавства.

Опера “Сива дівчина” стала першим досвідом використання китайськими співаками мистецтва європейського співу *bel canto*, складного і ще не зрозумілого для китайських слухачів.

Наприкінці 1970-х років культурне життя Китайської Народної Республіки розпочало стрімкий період свого відродження. Від цього часу знову почали відкриватися музичні навчальні заклади, створюються професійні оркестри, ансамблі, активізується самодіяльна масова творчість, щорічно проводяться фестивалі, конкурси, ведеться науково-дослідницька робота, видаються музичні журнали. Але злигодне становище вищої музичної освіти в країні вимагало глобальних перетворень.

Реформування вищої освіти у Китаї почало проводитися від 1977 року. Реформа передбачала розробку єдиних норм для поступлення у ВИШі і збільшення термінів навчання до п'яти років.

Знову стали надзвичайно потрібними відомі педагоги вокалу, яких запрошували викладати в консерваторіях. Серед них – велика плеяда знаменитих співаків та педагогів, імена яких широко відомі у всьому світі: Чжоу Сяоянь, Лан Юйсю, Юй Ісюань, Шень Сян, Сі Їгуй, Вень Кечжень, Лі Чжишуй, Хуан Юйкуй, Вей Чісянь, Мань Цзианьци, Сун Сінь, Ху Янь, Гао Чжилань, Ду Шинця та інші.

В останні десятиліття видатні представники китайської вокальної педагогічної школи узагальнюють і широко використовують у своїй методиці основи класичного європейського співу. На становлення китайської вокальної школи, що поєднує основи європейського співу, безперечно, найбільший вплив створила школа російських співаків та педагогів. Спираючись на італійську техніку співу, фонетичні особливості китайської мови і передачу емоційної складової співу, вони підготували для світового мистецтва багато талановитих виконавців. Багато учнів знаменитих китайських педагогів європейського класичного вокалу навчалися у Росії та в Україні. Особливо ця тенденція поширилася у 1950-х роках.

Від 1 січня 1999 року в Китайській Народній Республіці вступив в дію “Закон про вищу освіту”, в якому закріпилися традиції платної форми вищої освіти. Виключення надається лише для особливо талановитих студентів з незаможних родин у вигляді навчання за рахунок держави або надання деяких пільг. Введено три ступені вищої освіти, які розповсюджуються на всі вищі навчальні заклади: курси зі спеціальними навчальними програмами упродовж 2–3-х років; бакалаврат, що передбачає навчання упродовж 4–5 років; магістратура – додаткове навчання упродовж 2–3-х років. Найталановитіші випускники можуть продовжувати свою освіту в аспірантурі (3 роки).

Для випускників було встановлено три вчених ступені: бакалавр, магістр і доктор наук. У вищих навчальних закладах введені викла-

дацькі категорії: асистенти, викладач (лектор), доцент і професор.

На сучасному етапі статус викладача у Китаї дуже високий. Держава постійно прагне підвищувати їх соціальний статус, покращує медичне обслуговування, безкоштовно забезпечує житлом.

В даний час у Китайській Народній Республіці налічується близько двох тисяч вищих навчальних закладів, у яких навчається близько 9 мільйонів студентів. Уряд Китаю підтримує розвиток національних навчальних закладів країни і виділяє на покращення якості освіти великі суми. Починаючи від 1995 р. щорічні витрати на освітні програми та розвиток інфраструктури навчальних закладів можна зіставити з річним бюджетом, наприклад, такої країни як Росія.

В теперішній час у Китайській Народній Республіці існує 9 консерваторій. Дві з них – Пекінська Центральна консерваторія та Шанхайська консерваторія музики входять до переліку кращих вищих навчальних закладів світу.

Сун Яньин. Музыкальное образование в Китайской Народной Республике во второй половине XX в. В статье рассматриваются проблемы создания системы музыкального образования в Китае во второй половине XX в. Доказывается наследственность её принципов в соответствии с принципами системы музыкального образования Советского Союза. Систематизированы основные принципы системного получения высшего профессионального музыкального образования для вокалистов, деятельность ведущих педагогов.

Ключевые слова: музыкальное образование, система, консерватория, оперный театр, вокалисты, педагоги.

Song Yanying. Musical education in Republic of China in the second half of 20th century. The period of new China history is connected to the beginning of the most important reforms implementing in the educational questions of the country. In the musical world of China, the most important event was conservatory foundation in 1949 in Tyan'czin. Its opening has started a period of the highest professional musical education systematic purchasing. Gradually it has been created the powerful network of high educational musical institutions: Shanghai musical conservatory, Tyan'czin musical conservatory, Shenghian conservatory, Uchan' conservatory and Guan'chzhou conservatory named after Si Sinhai, Sichuan' musical conservatory, Sian' musical conservatory. All these educational institutions were created by orienting to the European, mostly soviet forms of getting highest musical education. In 1964 in Peking it was first "Chinese conservatory"

opened. Its vector was Chinese folk and national classic music researching. The system of Chinese musical education was the same as in Soviet Union. It has become a logical regularity, as the basic help in the musical education developing of RC was coming from USSR, and especially in a sector of educational programs embodiments. The model of three-level musical education was borrowed: musical school, musical specialized school, conservatory. In the process of vocal education renewing, the vocal teaching has combined soviet, european and chinese experience of singers preparing. For the gradulators it was settled three graduating degrees: bachelor, master and PhD, three teaching categories: assistant, teacher, docent, professor. At the present stage the status of teacher in China is very high. In Republic of China it was very slowly adopted the world opera culture. The first opera house was founded in Peking in 1952 and was called "Chinese experimental theater of opera and ballet". All ballet staging there were national and were performed in chinese language.

Key words: *musical education, system, conservatory, Opera house, vocalists, pedagogues.*

Література

1. Гун-бао. Общественная газета. – Харбин, 1936, № 34. – 16 марта 1936. – 8 с.
2. Лю Шіе Цін. Харбінський симфонічний оркестр. Сто років розвитку: 1908 – 2008 / Шіе Цін Лю. – Шанхай: Шанхайська консерваторія, 2008. – 164 с. [月第刘学清 著. 哈尔滨交响乐团百年 1908—2008. – 上海音乐学院出版社 版次, 2008年164].
3. Маркизов Л.П. До и после 1945: глазами очевидца / Леонид Павлович Маркизов. – Сыктывкар: ГУП, 2003. – 208 с.: портр.
4. Райан Н. Россия – Харбин – Австралия / Нонна Райан. – Москва: Русский путь, 2005. – 208 с.: илл.
5. Старое фото [Електронний ресурс] // Еврейские музыканты в истории музыкальной культуры Харбина. – Режим доступу: <http://www.partnery.cn>
6. Сун ЖуйЛун. Діяльність скрипаля з України Володимира Трахтенберга в контексті становлення професійного музичного життя Харбіну / ЖуйЛун Сун // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: мистецтвознавство. Серія: Мистецтвознавство. – Тернопіль, 2013. – № 1. – С. 48–52.
7. Сунь Чжаожунь. Первые постановки опер П.Чайковского «Пиковая Дама» и «Евгений Онегин» на китайской сцене (к проблеме освоения зарубежного репертуара) / Чжаожунь Сунь // Известия Российского государственного педагогического университета им. Герцена. – Санкт-Петербург, 201. – С. 316 – 321. – № 131.

8. Усов В. Н. Культурная революция в Китае. Китай: история в лицах и событиях / В. Н. Усов. – Москва, 1971. – 190 с.
 9. Харбинский Вестник. Орган Китайской Восточной Железной дороги. – Харбин, 18 марта 1927. – № 39. – 24 с.
 10. Харбинский Вестник. Орган Китайской Восточной Железной дороги. – Харбин, 4–13 декабря 1930. – № 211–221. – 240 с.
 11. Хоу Цзянь. Художественный мир китайской народной оперы: Монография / Цзянь Хоу. – ред. В. Г. Антонюк. – Луцк: ПВД «Твердиня», 2010. – 100 с.
-